TERMENI DIALECTALI COMUNI ÎNTÂLNIȚI ÎN GRAIUL ROMÂNILOR DIN UZDIN (SERBIA) ȘI DIN GIROC (JUDEȚUL TIMIȘ, ROMÂNIA)

ION MURARIU
Profesor pensionat la Şcoala gimnazială Nr. 25, Timişoara

Cuvinte-cheie: *limba română, dialecte, cuvinte din graiul bănățean*

În pregătirea unei noi ediții (a IV-a, revăzută şi adăugită) a glosarului girocean intitulat *Vorbe d-ale noastre*, de un real folos mi-a fost consultarea volumului *Cuvinte vechi din graiul bănățean al Uzdinului*, Editura Emma Books, Sebeş, 2002) întocmit de cunoscutul scriitor, jurnalist şi om de cultură Vasile Barbu.

În *Argument*, autorul aminteşte, pe scurt, locul limbii române în cadrul marii familii a limbilor indo-europene, dialectele limbii române, subdialectele acesteia precum şi faptul că subdialectul sau graiul bănățean se distinge prin particularități fonetice şi lexicale.

Referindu-se la graiul bănățean al Uzdinului de odinioară, care îi este familiar, autorul glosarului mărturiseşte că „acest grai al mumii este atât de bogat şi rafinat că te uimeşte pur şi simplu". Ca urmare, a adunat asemenea cuvinte vechi, vreo 3350 la număr, timp de 22 de ani, numai din dragostea „de a le salva de la pieire", după cum precizează. Totodată Vasile Barbu consideră că „cea mai aproape (dacă nu şi identică prin asemănarea lexicală) zonă din Banatul românesc cu cea a Uzdinului este zona Banlocului, aducând exemplificări în acest sens.

Incitat de această constatare, am sesizat şi înrudirea lingvistică a girocenilor cu uzdinenții, şi unii şi alții dând acelaşi înțeles multor cuvinte din vorbirea locală, cum ar fi: *alălánt* (celălalt), *bâzóni* (gâză

BDD-A24963 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:41 UTC)

mare), *becegós* (bolnăvicios), *căşáţă* (colivie), *cubért* (plic), *a se despărţî* (a divorța), *drap* (maro-deschis, bej), *giréje* (argăseşte), *lóptă* (minge), *maiamúcă* (maimuță), *porcotós* (obraznic), *rugáre* (cerere), *şoátăr* (prundiş), *tămbălău* (petrecere gălăgioasă), *ţălăr* (țelină), *untúră dă coşíe* (vaselină), *vir* (locul cel mai adânc al unui râu), *zbiceálă* (şnurul de la capătul biciului care plesneşte). Se înțelege că asemenea cuvinte care mi-au scăpat, nefiind incluse în definițiile precedente, le-am introdus în lucrarea reeditată.

Pe de altă parte, am descoperit în lucrarea amintită şi cuvinte din graiul celor două comunități, termeni cărora vorbitorii le dau sensuri diferite. Asupra acestora mă voi opri în cele ce urmează, grupându-i în trei grupe: 1) Cuvinte cu sensuri total diferite în cele două zone; 2) Cuvinte cu sensuri diferite, dar, oarecum apropiate; 3) Cuvinte care au un sens într-o zonă şi mai multe sensuri în alta.

Cele mai numeroase sunt cuvintele din prima grupă pe care le voi aminti, precizând, mai întâi, înțelesul lor în vorbirea giroceană (şi exemplificându-l într-un scurt context), apoi amintind sensul specificat de autorul volumului despre graiul celor din Uzdin, însă fără a ilustra folosirea acestuia în propoziții sau fraze.

Asemenea termeni sunt:

aşerá — a) A aştepta să primeşti ceva, a pândi: Mâțî noştri *áşeră* întruna să capece mâncare;
b) Speră, nutreşte, tânjeşte.

băgíc: — a) Fontă, tuci (metal): Șărpenca asta dă *băgic* o am dă mult.
b) Ceaun.

bâcít — a) Bătătorit: Pământu ăsta îi tare *bâcit*.
b) Turtit.

boc — a) Pieptar, cojocel fără mâneci din lână de oaie: Ia-ț *bocu* pră cine să nu rişeşci.
b) Palton.

bombocí — a) A bombăni, a spune ceva nedesluşit: Şe tot *bomboceşci* întruna?
b) A avea totdeuna altă părere.

bunduzálă — a) Îmbulzeală, înghesuială: La târg o fost mare *bunduzală*.

BDD-A24963 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:41 UTC)

b) Situație încurcată, incertă.

căcălắu — a) Mult, în cantitate mare: Anu ăsta s-or făcut (la) prune *căcălău*.
b) Locul în grajdul animalelor domestice unde ele urinează.

cănun(á, í) — a) A se văicari: Nu ce măi *cănuna* atâta, că tot nu câsciji nimic.
b) A face pe cineva să îndure, să se chinuie.

cârtóg — a) Gunoi: Adună *cârtogu* dân fața uşî.
b) Culcuş.

chílăv — a) Schilod: Dân accident o rămas *chilăv* pră viață.
b) Neîndemânatic.

chilăví — a) A schilodi: L-or bătut până l-or *chilăvit*.
b) A obosi de prea multă muncă.

clențáică — a) Broască la uşă: Ai închis uşa cu *clențaica*?
b) Arbust din care se face gard verde.

cocáie — a) Scrânciob: Dacă ce dai în *cocaie*, poț să amețăşci.
b) Persoană hărțăgoasă.

córmăn — a) Plug pentru prăşit având aripi laterale care ridică pământul la rădăcina plantei: Bagă *cormănu* înainte dă a doua prăşală.
b) Ghidon (la bicicletă).

(a se) dăbălá — a) A(şi) dezgoli trupul (sau o parte a lui): Nu ce mai *dăbăla*, că afară-i frig.
b) A se prosti.

drắglu — a) Unealtă în formă de sapă cu care se netezeşte spuza la gura cuptorului: Traje bine cenuşa cu *drâglu*.
b) Piepten de pieptănat fuiorul.

futcărí — a) A sudui: S-or luat la sfadă şî s-or *futcărit* una pră alta.
b) A păcăli pe cineva.

gândălác — a) Mormoloc: Apa dân fântână îi plină dă *gândălaşi*.
b) Cărăbuş.

BDD-A24963 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:41 UTC)

jâgoár(i)e a) Greață, arsură la stomac: Când ai *jâgoare,* nu-ț vine foame.
b) Băiat slab (şi fără poftă de mâncare).

m(o, u)flăí a) A mesteca prea mult în gură fără a înghiți mâncarea: Înghice şî nu măi *moflăi* atâta!
b) A țuca (şi a linge pe cineva în acelaşi timp).

muşắni a) Larve, viermi: Carnea o făcut *muşâni*.
b) Ouă de paraziți.

prăzăluít a) Care se comportă anormal: Ăla-i un *prăzăluit*.
b) Rănit, accidentat.

stucní a) A reveni asupra unei hotărâri: *M-am stucnit* şî n-am mai plecat.
b) A se aşeza (casa, zidul).

şáică a) Oală mică, cratiță: Pune lapcili în *şaică*!
b) Luntre.

tărh(ă, é)t a) Aglomerare, mulțime de obiecte: Stă în piață cu atâta *tărhet*, dar nime nu cumpără.
b) Tren de marfă.

Am identificat apoi cuvinte cu sensuri apropiate referitoare la aceeaşi sferă de activitate. Asemenea sunt:

bécică a) Vas de lemn făcut din doage: Am strâns o *becică* dă prune.
b) Vas de bere.

cóțcă a) Bucată de zahăr cubic: Pune-mi în ceai o *coțcă* dă dzar.
b) Pătrat.

dăzbumbát a) Descheiat la o haină cu nasturi: Nu umbla *dăzbumbat* că rişeşci!
b) Cu vestonul decoltat.

d(o,u)nț a) Compot: Am pus mulce *donțuri* pântru iarnă.
b) Magiun (în borcane).

fişcál a) Avocat: Îți trăbuie un *fişcal* bun la proces.
b) Judecător comunal.

rădúşă a) Femeie care găteşte bucatele la ospețe: Mărie îi bună *răduşă* la nunț şî la pomeni.
b) Femeie casnică care găteşte.

BDD-A24963 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:41 UTC)

şărămpắu — a) Șănțuleț pentru scurgerea apei ca să nu bălțească: Am săpat un *şărămpău*.
b) Urmă făcută în pământ.

şui — a) Bubă, umflătură de culoare roşie, nevindecabilă: În sat la noi era bărberi un neamț cu *şui*.
b) Hemoroizi.

târgovína — a) Mărfuri de negoț: Pântru *târgovină* să plăceşce armițâie.
b) Comerț.

trăfícă — a) Tutungerie. Cumpără dă la *trăfică* o paclă dă răpelți.
b) Chioşc.

zgaíbă — a) Pojghiță unei răni în curs de vindecare: Să nu-ți rupi *zgaiba*!
b) Rană mică.

vătămá — a) A avea dureri de burtă din cauza ridicării unei greutăți: Strânge-ț bine praşchia să nu ce *vatămi*!
b) A se răni.

În al treilea rând, am depistat cuvinte care sunt folosite cu un sens într-o zonă (monosemantice), iar în alta au dezvoltat mai multe sensuri, de obicei sensuri figurate. Amintesc câteva din această grupă:

aciuít — a) Pripăşit, pus la adăpost pe lângă cineva: Cânele îi *aciuit* pră lângă casa noastră.
b) 1. Îndestulat; 2. Stabilit.

báier(ă) — a) 1. Împletitură de lână colorată, prinsă cu cele două capete de partea deschisă a traistei: S-or slăbit *baierele* dâ la straiță. 2. (Fig.) Vlagă, putere: Cu el s-o gătat; nu-l mai țân *baierele*.
b) Mâner de la găleată.

blúcă — a) Abajur de sticlă pentru lampa cu petrol: S-o spart *bluca* când am şcers-o.
b) 1. Obiect rotund. 2. Persoană înapoiată.

buzdúră — a) 1. Cuțit vechi cu lama tocită sau ruptă: Curățâ-ț păpuşii cu *buzdura* asta.

BDD-A24963 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:41 UTC)

2. (Fig.) Om stricat, care are caracter josnic: Dân om şe-o fost ş-o făcut o *buzdură*.
b) Lepădătură; femeie imorală.

duduróni a) Brusture: Îi plină grăgina dă *buduroni*.
b) 1. Ţeavă mare, tub. 2. Lujer.

(a se) suripá a) 1. A (se) dărâma: S-o *suripat* zâdu căşî. 2. (Fig.) Bolnav de hernie: Îi *suripat* dă atâta tovară.
b) A cădea pământul.

ţâţắnă a) 1. Balama: Scoace uşa dân *ţâţâni*!
2. Rădăcina unui furuncul: Stoarşe bine buboniu să iasă *ţâţâna*!
b) Balama.

zobálă a) 1. Parte metalică în formă de ax a unui căpăstru, care se petrece prin gura calului ca să poată fi dirijat: Scoace calului *zăbala* când îi dai dă mâncare! 2. Băşicuţă în colţurile gurii: Nu ţuca mâţu că-ţ dă *zobele*!
b) Bale.

În ultimii ani au apărut mai multe culegeri de termeni dialectali din diferite zone ale Banatului, ceea ce dovedeşte un interes sporit pentru fixarea în scris a termenilor din vorbirea localnicilor[1].

Pe de altă parte, s-au publicat numeroase volume de literatură dialectală ai căror autori au găsit de cuviinţă să lămurească, în finalul cărţilor, sensul unor bănăţănisme pentru mai buna înţelegere a textelor. Aşa au procedat Dimitrie Acea, Petru Chira, Ionel Iacob-Bencei, Petru Talianu în numeroasele volume publicate, dar şi alţi asemenea creatori[2].

La fel au procedat si autorii unor antologii de o asemenea factura[3].

De asemenea, autorii unor monografii au întocmit liste cu termeni locali pe care i-au introdus în lucrările lor[4].

Nu am întâlnit însă, deocamdată, nicio preocupare de a compara termeni din diferite zone, în care atât asemănările cât şi diferenţele dialectale sunt notabile. Aşa s-ar putea motiva această încercare limitată.

BDD-A24963 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:41 UTC)

Note

1. Ștefan Pătruț, *Dicționar regional de cuvinte în grai*, Editura Dacia Europa Nova, Lugoj, 2002; Simion Todorescu-Răcovișanu, *Glosar de termini dialectali din comuna Racovița*, județul Timiș, Edituda de Vest, Lugoj, 2009; Gheorghe Lungu, *Glosar săcoşan. Vorbe de la noi şi nu numai*, Editura Eurobit, Timişoara, 2014.

2. Marius Munteanu, *Cântări dă noapce bună*, Editura Facla, Timişoara, 1984; Ioan Viorel Boldureanu, *Nepoțî lu Moş Costa*, Editura Marineasa, Timişoara, 2003; Gheorghe Babeț, *Jălu mi-i dă satul meu* versuri *Dîn ţânerea mea dă mince* – proză, Editura Waldpress, Timisoara, 2013; Sergiu Boian, *Iarna dîn noi*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2013.

3. Aurel Turcuş, *Poezie în grai bănățean*, vol. I-II, Editura Orizonturi Universitare, Timişoara, 2009; Ioan Viorel Boldureanu, Simion Dănilă, Cornel Ungureanu, *Antologia literaturii dialectale bănățene (poezie, proză, teatru) 1891-2011*, Editura Universității de Vest, Timişoara, 2011; Ion Murariu, *Condeierii noştri.* Antologie a creatorilor din Giroc şi Chişoda, Editura Mirton, 2007.

4. Ioan Viorel Boldureanu (coordonator), Bogoliub Berečic; Constantin Cădariu; Livia Chiriță; Viorel Dorel Cherciu; Eugeniu Crăiniceanu; Lucia Fătu, Doina Giuchici; Valerian Moroşan; Ioan Săvescu Podea; Mircea Pora, *Topolovățu Mare. Monografie*, Editura Marineasa, Timişoara, 2010; Octavian Gruița; Ion Murariu; Marius Matei, *Giroc – Arc peste timp*, Editura Marineasa, 2010; Victor Tăutu, *Sasca Montană. Monografie*, Editura Mirton, Timisoara, 2009.

COMMON IDIOMATIC TERMS ENCOUNTERED IN THE IDIOM OF ROMANIANS OF UZDIN (SERBIA) AND GIROC (TIMIŞ COUNTY, ROMANIA)

(Abstract)

Key words: *Romanian, idioms, Banat idiom, idiomatic terms*

From the consultation of the glossary entitled *Old words from Banat idiom of Uzdin,* Emma Books Editions, Sebeş, 2012, compiled by Vasile Barbu, the author of the article identified words from the Romanians' language of this Serbian Banat area, semantically identical or quasi identical with those of Giroc inhabitants' idiom, in Timiş county. The paper analyses these terms from three perspectives: 1) Words with identical meaning in both communities. 2) Words identical in form, but with different meanings. 3) Words with one sense in a community and with several in the other (usually figurative). The author also points out that he is not aware of other comparative studies like the present one.

BDD-A24963 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:41 UTC)